

Kilencvenéves a tápai furulyás

„Így tudom, így fújom”

Gondolom, úgy várta az ezredfordulót, ahogy valamennyien vártuk. Legalább azt megérni lenne jó. Aztán eljött az is, erőben, egészségben. Alig különbözik az előző ezredtől. A minap ünnepelte kilencvenedik születésnapját Kónya György, a Népművészet mestere. És vele ünnepelt Tápé, meg a hozzá csatolt Szeged. Mert az ottani-itteni csecsszópa is úgy tudja, a várost kapcsolják az ősi faluhöz. Elővette varázsfurulyáját most is. Köszöntötte az együttes dallal, táncsal, ő meg avval választott. És szóval is.

Tehénpásztorsággal kezdte a kenyérkeresetet. A kicsi gyerek ha elaludt a nagy melegben, a tehén mindjárt a szomszéd kukoricáját legelte. A „haditanácson” majdnem úgy döntöttek, egyszer kéne jól elrakni, majd nem aludna el többször. De ki merne kezét emelni a rokonyverekre? Inkább búcsúfiaként vettek neki egy bádogfurulyát. Fújhat reggeltől estig. Fújta is. Megmaradt a szomszéd kukoricája.

Addig-addig fújta, amíg egyszer nóta jött ki belőle. A nagynénje mindig énekelt, hozzá kellett igazítania a bádogot. Amikor már annyi volt rajta a horpadás, hogy azt se lehetett tudni, hogyan kecmerg elő belőle a dallam, bicskahegygel bodzafába másolta át a lukakat. Az iskolában bemondta valaki, azért nem tudja a leckét, mert mindig furulyál. Elvette a tanító bácsi a bodzát, majd visszaadja, ha jól tanul. Igazság szerint ma is ott kellene lennie az elkövetett jóságok között, mert ő ugyan soha nem ment érte. Csinált magának másikat.

Az ünnepségen vettem észre, nem bodzafa szőlő már az ujjai alatt. Azt mondja, valahogy elfalsult, nem jól érezti magából a hangokat. A bukkszéki Pozsik Istvántól vette egyik kecskeméti népzenei találkozón, negyven fo-

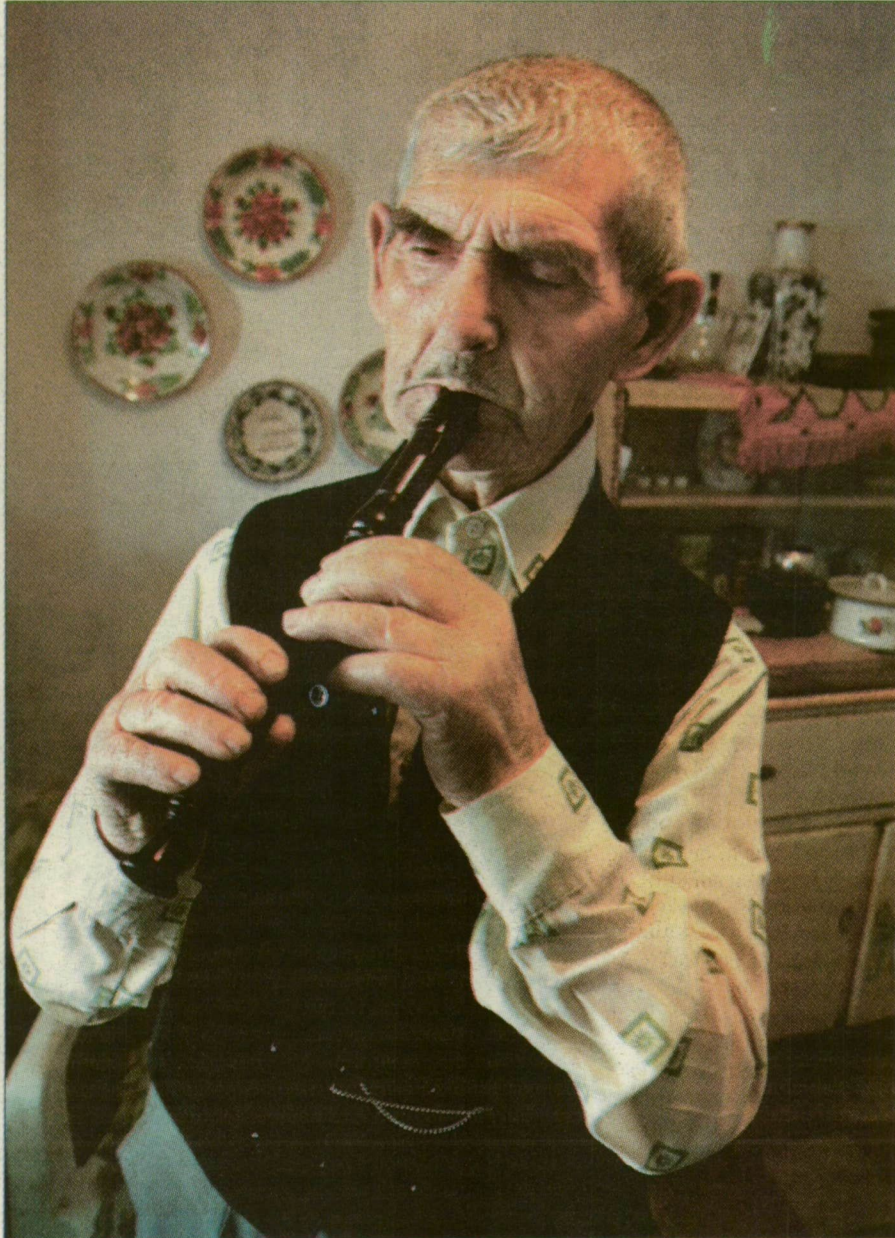
rintért. A „legtesthőnállóbat” választotta ki az öltre való sokaságból, de azon is alakítania kellett. Nagyobbra furkálta a lukakat, a főső cét pedig beszűkítette valamilyen fűgönytartó csővel. És fölül is, alul is meggyűrűzte, nehogy bередjen.

Cseléd volt világeletemben, de az oroszok urat csináltak belőle. Ülésen élt akkor, minden este fiákerk küldtek érte, hogy muzsikáljon nekik. Jobban örült volna akár ökörfogatú batármak is, mert úgy dobálta a buckás úton a fiáker, majdnem elharapta a nyelvét. Amikor el-elkapott egy-egy ütemet az ő nótájukból is, akkor örültek igazán.

Amikor tíz évvel ezelőtt náluk jártam, Ilonka néni, az Üllésről Tápéra hozott feleség már az összes furulyát és „citurát” a tűzbe vágta volna, annyira idegesítette a muzsika. Pedig de szerette ő is régen! Amikor még fiatalok voltak! Akkor azt írtam rólok, egyikük üllési álmodik, a másikuk tápai. Mert a nyúl is ott szeret legjobban lenni, ahol megszületett. A fecskemadar is azért jön vissza minden tavaszra, mert itt született.

Aranyossággal volt megakva a mostani köszöntő is. Mi mást énekelhettek volna Tápén, ha nem a Tiszáról szólókat? És a végén? „Elgyűntünk mán, adjon Isten, jó estét, jó estét...” Aki ismeri, tudja, József-napra való a szép dal, de a tápaiak Gyurkára is át tudják csavarni. Így lett aztán a vége ünnepélyes-lassú fennköltiséggel: „Szent Gyurka viszi hársfáját, Édsődedön veregettye ékes nótáját”. Na, vitézi lovag-szent György, jól legyurkáztak!

Amikor először írhattam róla, még avval kezdtem, akármikor ránézek, mintha hiányozna belőle valami. De ha benyúl a zsebébe, és kivessz belőle egy tüzes dróttal agyonleugatott bodzafadarabot, szá-

Kónya György, a Népművészet mestere. (Fotó: Schmidt Andrea)

jába veszi, akkor akármelyik pillanatot fogja meg a szobrász, él a fej. Elfogott ez az érzés most is, bár sajnálom, egyetlen szobrász nem akadt még, aki fába faragta volna. A matkó-pusztai fejszész faragónak se támadt kedve rá. Arról is szóltam már, a sóderrakásban elmervedett ujjai hogyan ugrálnak a furulyán. Ezen egy kicsinkét nekem is igazítanom

kell. Mintha finomodnának azok az ujjak.

Minden köszöntő hosszú életet kívánt neki. Legalább a százát érje meg! A játékosabb kedvű azt kérte, amikor ő lesz százesztendő, akkor is Gyurka bácsi muzsikáljon neki. Az obsitot kapta, amikor az első versenyen kizsúrták. Azt mondták neki, ne így furulyázzon, hanem úgy. Azt mondta

rá, fújnam én úgy is, de csak így tudom. A második zsűri az összes díjat neki adta volna. Csak így fújja mindig! Ezért kapta meg a Népművészet mestere címet is. Ács Gyurka bácsi után másodikként. Ő is Gyurka volt.

Mi mást kívánhatunk neki most is? Csak így, mindig... De jó sokáig!

Horváth Dezső

Írónak lenni egyenlő a szegénységgel

Illyés újra időszerű lehetne

Illyés Gyula munkásságát méltatta nemrég egy előadásán dr. Pomogáts Béla, a Magyar Írószövetség elnöke. Az irodalomtörténész szomorúan állapította meg: ma már nincs olyan egyetemes irodalmi tekintély hazánkban, aki a maga szavával erkölcsileg befolyásolni tudná a közéletet. Se a politikai, se a gazdasági elitet nem érdekli az irodalom.

– Illyés Gyula felemelte szavát a nemzeti közömbösség ellen, felhívta a figyelmet arra, hogy felelősséggel tartozunk a kisebbségben élő magyarság iránt. Ez a hatvanas-hetvenes években merész gondolat volt a közéletben. Mi volt Illyés eszménye?

– Illyés két szélsőség között látta megvalósulni a nemzeti érzés kifejeződését. Az egyik szélsőség a nacionalizmus volt, az, amikor valaki túlértékelti saját nemzetének szerepét és lebecsüli másokét. A másik végpont a közömbösség, mikor nem ismeri el nemzetének értékeit és érdekeit. Ő középutat keresett, a cselekvő, tudatos hazafiság mellett tette le voksát.

– Ön ma hogyan látja a nacionalizmus kérdését?

– Ma is nyugodtan lehetne követni ezt az útmutatást, ma is találkozhatunk mindkét szélsőséggel az értelmiségi körökön belül is. A legnagyobb bajnak azt látom, hogy a józanságnak nincsenek erős pozíciói. A politikai élet sokszor mutat hajlandóságot a szélsőségek felé való elhúzásra, ahelyett, hogy középut próbálna kialakítani hiteles nemzeti álláspontot. Illyés e gondolata most is aktuális.

– Olvas ma Illyést a közönség?

– A korábbi évtizedek irodalma mostoha sorsra jutott, legfeljebb akkor jut el a közönséghez, ha valamilyen évfordulós megemlékezés felhívja rá a figyelmet. Születésének 100. évfordulója alkalmából kezd valamilyen érdeklődés kialakulni Német László iránt, jövőre talán ugyanez lesz Illyéssel kapcsolatban.

– Mit gondol, megbecsülük Magyarországon az írókat?

– Két tekintetben is rossz az írók helyzete. Egyfelől a magyar irodalom elszegé-

nyedett. Írónak lenni egyenlő a szegénység vállalásával. A magyar államnak a könyvkiadás adóiból származó nyeresége megközelítően négymilliárd forint, ebből 400 milliót ad vissza támogatásra. E szűkkeblű magatartás az oka annak, hogy ma ritka az az író, aki megjelenő könyvei után tisztességes honoráriumot kap. Magyarországon 15–16-an tudnak megélni írói jövedelemből, csak azok, akik a nemzetközi piacon is jelen vannak. Egy németországi megjelenés több évig is biztosíthatja a létfenntartást, míg ugyanebből az író itthon legfeljebb pár hónapig tudja eltartani családját. Anyagi tekintetben nagyon mostoha a helyzet.

– Mennyire változott az irodalom szerepe közgondolkodásban?

– Nagyon csökkent az írók társadalmi megbecsülése. Az a paradox helyzet állt elő, hogy a kommunista korszakban ugyan az irodalmi élet szűkebb keretek közé volt szorítva, működött a cenzúra és a félelem az írók esetleges politikai szerepvállalásától, de az irodalmat eltartotta az állam. A rendszerváltás után visszakaptuk a szabadságot, ugyanakkor a politikát nem érdekli az irodalom. Nagyon kevés olyan befolyásos politikust ismerek, aki olvas kortárs magyar írókat. Rendszerint összetévesztik Illyés Gyulát és Illés Bélát. Az újkéletű magyar nagypolgárság pedig nem könyvtárakat vásárol, hanem bangkoki kuplerájokban költi el a pénzét. Hiányzik az értelmiségi olvasói réteg.

– Ön szerint politikai szerepvállalásnak számít, ha írók kiáltványokat, nyílt leveleket írnak alá? Mit gondol a romákkal kapcsolatos strasbourgi levélről?

– Én nem hiszek az ilyen szerepekben. Az írónak a dolga, hogy szépirodalmi szövegeket alkosson, s mint magánembernek természetesen joga van véleményt nyilvánítani. A strasbourgi nyilatkozat szerintem elhibázott volt. Nem lehet az 1956-os forradalom menekültjeinek sorsához hasonlítani azt, hogy néhány cigány ember Nyugatra ment és ott letelepedési engedélyt kapott. Egyébként azonban azt gondolom: a jó irodalom közvetlenül mindig befolyásolja a társadalom tudatát.

Wagner Anikó

Masáné a mennyezeten

Vajda Zsigmond (1859–1931) festőművész, egy időben a tragikus sorsú Heller Ödön mestere, készítette a városi széképület közgyűlési termének a mennyezetén levő falfestményt (1889).

Az óriási méretű képen a kultúra, az igazság, az ipar (kereskedelem) és a mezőgazdaság allegóriái láthatók. A kép fölújítását (2001) végző Szabó Tamás restaurátorművész szerint a mezőgazdaságot megjelenítő nőalak arca olyan részletesen kidolgozott, hogy csakis modell után készülhetett.

Igen, az ölében búzakévet, a baljában sarlót tartó, fejkendős, papucsos, fiatal, ülő nőalak fénykép után készült. Ma már nem tudjuk, hogyan került kapcsolatba a művész és Masa Istvánné (1871–1935), de családjukban ma is megvan az a nagyméretű fotográfia, melyről Vajda Zsigmond dolgozott. Akkoron nem volt szokatlan, hogy a művész fényképet kért attól, akinek arcát szeretne volna alkotásán felhasználni. Így történt ez Szegeden 1891-ben Munkácsy Mihály és a fiatal Szeles Olga (1873–1965), a későbbi Kopasz Istvánné között is, akinek az arcképét a családától kérte el a festőkirály. A fényképről könnyen megál-

Szabó Tamás restaurátorművész, és Masáné arcképe a városházi díszterem mennyezetén. (Fotó: Miskolczi Róbert)

lapítható, hogy már ennek a beállítását is a művész végezte. Szóval Masáné, dédanyám testvére így került föl a közgyűlési terem mennyezetére, és így vált halhatatlanná Vajda mester képén.

Bizony nem sok maradt fenn az egykori modellről.

Jóanyám, Apróné Teleki Irma (1916) szerint születésnő volt a szegedi babaképzőben, férje az algyői állomáson volt pályamester. Ott volt szolgálati lakásuk. Masa sógor – mert a családjában csak így hívták – alacsony, testes ember volt, ha széken

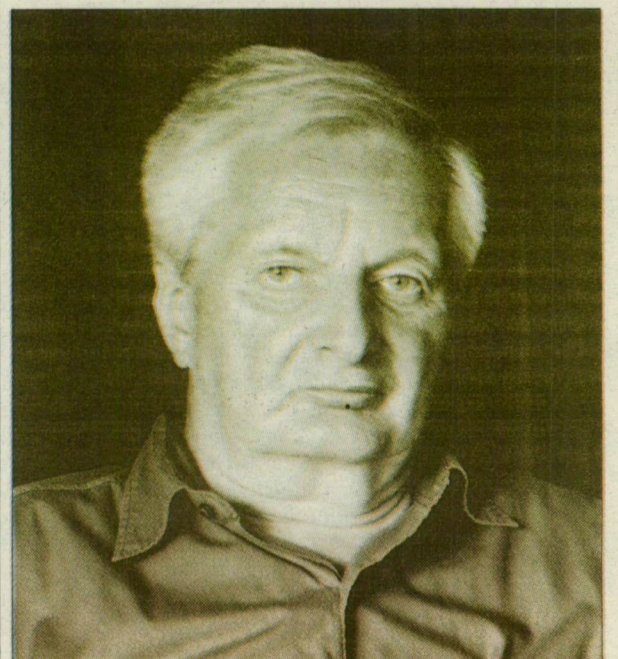
ült, sámlit tett a lába alá. Igen szeretett olvasni.

Apja Masa József volt, a híres parasztbáró, maig élő anekdoták hőse, az egész város Masa sógora. Elhíresült alakját Tömörkény is megörökítette (Masa sógor. Szegedi Napló, 1901. nov. 10.),

Az író szerint az élelmes ácslegény akkor gazdult el, amikor a vasúti híd állványozásához Erdélyben rengeteg fát vásárolt, és Szegeden jó pénzt adott el a francia építő cégnek. Czimer Károly tudálékos városatyának nevezi, és a Belvárosi kaszinóról szóló könyvében (1929) közre adta a róla keringett humoros történeteket. Emeletes háza volt a Templom téren, 1879 februárjában vették meg szegedi iparosok – székháznak. Hatlovas hinton járt, szívesen adományozott csinosabb összegeket közcéla, dehát kártya perdül, kártya mén – írta Arany, a többi mondanom sem kell... Nagyanyám, Teleki Lászlóné Vastag Teréz (1892–1976) még őrzött tőle néhány darabot: bőrdíványt, bőrfotelt, díszes keretű, nagyméretű tükröt.

Menyének, Masánéknak a fényképét közreadta Kovács János a Szeged és népe című, 1901-ben megjelent könyvében (141. kép). Még a közelmúlt is szolgált új adattal, meglepetéssel. A fényképről színes (színezett) képeslap készült, és egyet sikerült megvásárolnom. Az eladó honnan is tudhatta volna, hogy dédanyám testvérenek a képét veszem meg...

Apró Ferenc
művelődéstörténész

Pomogáts Béla: az újkéletű magyar nagypolgárság nem könyvtárakat vásárol. (Fotó: Schmidt Andrea)